

مجله علمی و ادبی

صراط مستقیم

۱۳۲۶

طبعه و محل اداره :

دهال اوغلتنده امنیت
سندونی جوارنده
شنگول یقوشنده
۲۵ نوامبر

سلک زه موافق آثار
جدیه مع المنونیه
قبول اولنور

درج ایله بن آثار اطاده اولنور

ریس ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، سیاسیات و بالخاصه احوال و شیوه اسلامیه در بحث ایندرو هفته ده بر نشر اولنور

صاحب و مؤسسی :

آبونه بدلی

در سعادتده نسخی ۵۰ یاره در

ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تاسیبی

سنه لکی

عالمک عثمانیه ایچون	۶۵	۳۵	غروش
روسیه	۶۵	۳۰۵	روبله
سائر عالمک اجنبیه	۱۷	۹	فرائق

قیرله دن مقوا بورو ایله کوندریله پیرسه سنوی

۲۰ غروش فضله آلنر

۱۰ تموز ۳۲۴

بر عبرت مهیبه

١

علمای محترمه اسلامه

اورته ده بر سؤال وارد رکه : ایرادی هر اسلامک حق ، حتی وظیفه سی ، حتی اَلْ مقدس و عالی بر وظیفه سیدر : اسلامیت ایچین ، اسلامیتی دود جهل ایچنده بوروندیکی بر طاقم خرافات و اسنادات باطله و عاقلدن قورتارمق ایچین نه بایوروز ، و فصل چالیشیوروز ؛ بوسؤاله ، بو مهیب استیضاح مقدره هم حضور الهیده ، هم حضور اسلامیتده جواب ویره بیلیمکه مقدر اوللی یز !

بو سؤال اوکنده صامت و عاجز توقف ایتمک قدر بویوک بر ذلت دنیویه ، بر معصیت اخرویه تصور ایده بیلیمی ؛ بر حکومتی اداره ایتمه درعهده ایله یین رجال سیاسیته حقیقه ایفای وظیفه ایده بیلیمک ، ایدی همت و لیاقتلرینه تودیع اولنان مات و حکومتی صدمات و ترتیبات سیاسیة خارجییه قارشلی حقیقه مدافعه ایله بیلیمک ایچین سیاسیات عالمک فصل حصه مند علم و تجربه اولماسی لازم ایسه ملت مرحومه اسلامیته نیک حارسین ایمان و اعتقادی ، رهبر هدایتی اولمق لازم کلن علمای محترمه اسلامک ده جهانده کی حرکات و انکشافات دینییه ، ادیان سائره رجال و رؤسائیک مقصد و هدفلرینی ، صورت سعیرینی بیلیمه سی ؛ خصوصیه بو سیمک درجه عظمت و اهمیتندن خبردار اولماسی احتیاجات قطعیه دن دیکیدر ؛ اودت ، بالخاصه « ادیان سائره رؤسا و رجالک همترلرینک درجه عظمتی » قیدی تکرار ایدهم . چونکه بو عظمت معلوم اولمادجه بزم طرفه موجود عطااتک ، بی خبرلکک درجه سی حقنده بر فکر مخصوص حاصل ایدهلمز . چونکه : ایکی ویا ده زیاده شیرک مواقع حقیقیه لری انجق یکدیگری آره سنده بایسه جق بر مقایسه ایله تعین ایله بیلیر . فی الحقیقه ، حریتک طلوع مشعشعی متعاقب بزده ، خصوصیه ، بعض محافل عالیة دینییه مزده بویوک بر حرکت ارشادکارانه مشهور اولدی . « صراط مستقیم » کی برطاقم جرأه علمیه بو حرکت بجه نیک ترجمان قیمتداری صفتیه پیشگاه شکر انمزده بوکسدیلر . لکن عجب بو درجه همتده آچیق دوران ، بوتون فجایعیه قانایان جریحه لرمزده ، نقصانلرمزده قارشلی بر شکل کفایت وارمیدر ؛ ایشته بز بوک قناعت ایدهمه یوروز . یعنی دیوروز که : بوات مرحومه اسلامک سلامت و هدایتندن مسئول اولمق لازم کلنلر همترلرینه ده و وسیع ، ده شمولی ، عادتاً عالم اسلامی . آنک آره سنده کی بوشلقاری بر آغوش ارشاد و تنویر ایله صاره بیلجه ک قدر شمولی بر شکل ویره بیلیملی ایدیله . فی الحقیقه : بونک ایچین باشلیجه وسائط معنویه نیک ، مشاعل معنویه نیک دکل ، وسائط مادیه نیک فقدان کلنسی حال حاضرده بر معذرت اوله رق ایلری سوره بیلیرز . انجق بو فقر و بیچارگیسیه دونمائی ایچین میلیونلرجه لیرا ویرن بو حیثی عثمانلیق ، خصوصیه اسلاملق - جدی چالیشیلیمغه باشلانیرسه - شوارض سافلک برر کوشه جهل و سفالتنده

کیمسه سز ، نورسز قالمش یوزلرجه میلیون دینداش لرینی تنویر ایده بیلجه ک معاونت مادیه و معنویه نیک ابدالندن استنکاف ایده جکمیدر ؛ حاشا ! بز آوروبانک قورقدیغی « اتحاد اسلام » که بعض متعصب خرستیان محرر لر نجه بوتون اهل اسلامک بالظهنی ، مزاراغنی یا قالا یوب جهانک هر نقطه سنده آیاقلاماسی کی کولنج بر فرضیه عد اولنیور ، بالطبع طرفداری دکلز ، لکن علوم و اعتقادات دینییه مزی توحید ایتمک حتمز اولدیغنی ، سربیانک چوللر نده ، عربستانک قوملر نده ، افریقانک مساحلی کوللری اطرافنده ، مالزیانک اسرار انکیز کوشه لرنده جهل و ظلمتدن ایکلین دینداش لر مزی اسلامیت حقیقه نیک شهراه شعشه ذاری اوزرندن نوری ، هدایتیه - صافیت و ترقیه دوغرو کورتورمک عهدمه مزه فرض بولندیغنی کم انکار ایدر ؟

شیمدی ایسته یوروز که : شومقدمه جکمز ی ده زیاده اوزاتمقدن ایسه باشقه لرینک ، مثلاً خرستیانیت رؤسای روحانیه سنک بوتون عالمی خرستیان ایتمک ایچین نعل چالیشدقلرینی سونیه یه لم . اوزمان فصل معنوی و مادی بر اهل صلیب قارشیسینده بولندیغمز ی کوره جک ، شهه سز اندیشه لر و الملرله اویقوسوز بر چوق کیجه لر کچیره جکزر ؛ هم ده بوراده بز عالم اسلام علیهنه ، ده دوغروسی کویا « اسلامیت بویوندیروغنی آلتنده بشریت مفیده یه غائب دیمک اولان » اسلاملی « محمدیک » دن قورتارمق ایچین اجرا ایدیله اهل صلیب حرکتک بوتون ممالک اسلامیته کی صفحات مترقیه و مده شه سندن دکل ، ساده جه اصل مهد اسلامیت اولان عربستان حقنده کی حرکات و مقاصندن بحت ایده جکزر ؛ ایجابنده دیکر صفحات دخی برر برر بو صحیفه لرده کوستریله جکدر .

شوراده بیانا نمزده بر حادته مهمه یی ادخال ایدهم : افریقای غریبده (لیبیریا) جمهوریتنه - که : امریقاده آزاد ایدیله اسرای زنجیه دن تشکیل اولنمشدی - میسیونرک وظیفه سیله امریقادن برنجی اوله رق حرکت ایدن پروتستان راهی ینه کنیدی کی راهب اولان آرقداشنه اثنای حرکتنده دیمش ایدی که :

— کیتدیکم وظیفه نیک فصل مشکل و مهیاک اولدیغنی بیلورم ؛ یقینه افریقا طور براغنده اولدیکم زمان ، کل ، کتابه سنک مزارمی سن یاز ! رفیق صوردی :

— پک اعلا ، لکن نه صورتله یازیم ؟

— مزار طاشمه یاز که : بز دن بیک میسیونر بو طور اقلرده ، بو اوغورده فدای حیات ایتمه دکدن صکره قرده شلرمز افریقایی باشندن باشه خرستیانلاشدیرمق امید و تشبثندن فراغت ایتمه سینلر !

فصل ؛ بو عزم مهیب انسانه دهشت ویرمزی ؛ ویا ایلرله ، جهل و ظلمته ترک ایدیله اسلام قرده شلرمزی بزه آچی آچی دوشوندیرمزی ؛ ادوار اخیرده اسلاملی خرستیانیه صوقق ایچین ایلک تشبثده بولنان میسیونر (هه نری - مارتین) در . امریقا کلیسایه منسوب مشهور بزات دیورکه :

« اون سکزننجی عصرده پروتستان کلیسایه بحر سفیدک شرق ساحلی

ایله عربستان قطعه سنک او قدر جاذب کور و نمه دیکی آ کلاشلور. تورکارک - علم اسلامک بر عنصر مهمی اولوق اعتباریله تا ۱۵۴۹ سنه سنده در خاطر ایدلدیکی و برده تورکجه ددعا کتابی یازلدینی دوغری ایسه ده. جهانک چوق اوزاق نقاطنه واصل اولنججه قدر، انجیل تورکیا ایمپراطورلغناک هیچ بر موقعنه ادخال اولمه مشدی. حتی (قهری) بیله بویوک پروگرامنه علم اسلامی ادخال ایتمه مش ایدی. انجق (قلاودیوس - باقانی) هندوستان عودتنده (۱۸۰۹) ده برستولده و عظم ایدرکن اسلاملرک خریستان ایدیله بیله جکندن بحث ایله مش و بحر سفید سواحل شرقیه سی نامنه مکمل برپلان ترتیب ایتمشدی. ۱۸۱۹ ده Church missionary جمعیتی طرفندن وریه به بر قاچ میسیونر کوندلمشدرکه: بوکا امریقا میسیونر جمعیتی دخی اشتراک ایدیوردی. آسیای صغرایه کیرن ایشته بویاک میسیونر هیئت مستقبده عربستانده انجیلک موقع تعزیزه ارتقاسی سعادتک اساسنی تشکیل ایتمشدر.

« نلی سیمید ایله (وایت)ک سیاحتلری امریقا پروتستان کلیسانی بو منطقه لری ایله قارشی قارشی به کتیر مشدی. سوریه میسیونر هیئت مالطه ده کی مطبوعاتی واسطه سیله (۱۸۲۲) علوم و عقائد اسلامیه حصارینه هجومه باشلادی. (۱۸۳۳) ده نشریات هیئت بیروت شهرینه نقل ایدلمش. اوتاریخندن اعتباراً عرب لسانیه متکلم بوتون ممالکی نشریات هدایتکاریه تنویر ایتمکده بولمشدر. (۱۸۶۵) تاریخنده دو قنور وان دیق انجیلک ترجمه عربیه سنک صوک صحیفه سی ده اتمام ایدرک مطبعه به تودیع ایله دیکی زمان عالم اسلامیه قارشی میسونرلق تاریخنده معظم بر دوره کشاد اولمش ایدی. آنجق بو سایه ده درکه: یالکز آسیای صغری و سوریه دکله، بوتون قطعه و سیه عربیه ده خریستیانیت ایچین صورت مفیده ده چاشمق ممکن اولدی. بو انجیل ترجمه عربیه سی تام اون یدی سنه لک سی مئادینک نتیجه سی ایدی. خصوصیه بو ترجمه اووجهله مرتبدرکه: بیروتک عربجه انجیلی «عمان» و «نجد» قطعه لر نده، «یمن» و «حضر موت» خطه لر نده دخی اوقونوب کمال سهولته آ کلاشیله بیلیر.

«عربستان» قطعه سنه نفوذ ایتمک اوزره ایلمک تشبث فداکارانه ده بولنان آدم «هازی - مارتین» در. بو آدمک برنجی دفعه عربلره تماشی آنرک لسانلری اوکر نه سی کندی مشیسی و شریک مساعیسی اولان (سباط) نامنده کی آدمک یوزندن وقوعه کلشدر. (سباط) ایله آنک رفیق اولان عبدالله ایکی اصیل عرب اولوب مکمه مکرمه بی زیارتدن صکره عالمی آ کلامق اوزره سیاحته چیقمشلردی. بونلر اولاً کابل شهرینه کیدوب بوراده عبدالله مشهور (زمانشاه) ک خدمته کزدی که: مؤخرآ خریستیانیتی قبول ایتمیکندن مرادشاه طرفندن بخاراده قتل اولمشدر. انجق مومی الیه قتلنده رفیق (سباط) ک غمازلنی مندخلدار ایدی، سباط مؤخرآ هندوستانه کیمش، اوراده (ترقی علوم خریستیانیه) جمعیتی طرفندن کوندریلن عربجه انجیلی اوقویارق قبول خریستیانیت ایتمشدر. . . .

وعیناً ترجمه حاجت یوق. یالکز، مؤخرآ بوساط دینیلن آدمک هندوستانده نشر خریستیانیه بر مدت اوغراشدقدن صکره عربستانه کچدیکنی کوریورز: ینه بو ائساده (هازی - مارتین) مسقط ساطانلغنه کچور. عین مقصدله بوراده تدقیقات و مساعیده بولندقدن صکره (ابوشهر) بوشیره کیدیور. فی الحقیقه (هازی - مارتین) ک بشون عمری کتب دینه خریستیانیه ک عربجه ترجمه سنه حصر ایلمش، بتون فداکارلغیه میسیونرک وظیفه سی ایفا ایتمش ایسه ده موفقیتی عربلری اسلام ایتمکدن زیاده آوروپالیر آرمسنده عربستانه بر میسیونرک اهل صلیبی حسی اویندیرمق، رفقاسنه بر روح تشویق و قوت تلقیح ایتمک جهته منحصر قالمش کی کورینیور. چونکه ۱۸۲۹ سنه سنده (آنطونی - غروو) نامنده بری جهانده نه سی وارسه صاهر ق بغدادده بر میسیونر وظیفه سی درعه ده ایله مش درکه: بونک سائق اصلیلی (هازی - مارتین) ک کوستردیکی قدا کارانه مثال ایدی. بوکوندن اعتباراً کرک شالی و کرک شرقی عربستانه قارشی میسیونرک تشبثانه اوزون سنه لر تصادف ایدمه یورز [۱] یالکز ۱۸۴۳ ده بومبای ده ساکن (جون ویلسون) اولجده عدن و بصره کورفری واسطه سیله عربستانه بر چوق کتب مقدسه خریستیانیه ادخال ایتمیکنه علاوه تا اسقوجیا کلیسانی عربستان، بصره و بومبای موسولری ایچین میسیونرلر کوندر مکه دعوت ایله مشدی. بو آردلق حمله آلمق ایچین هر سنه مسقط لمانته اوغرامقده اولان بر امریقا سفینه سی قبودانی ده بوراده بر چوق عربجه یازلمش انجیل نسخه لری داغیمقده ایدی. ۱۸۷۸ ده «ممالک اجنیه انجیل جمعیتی» آنتون جبرائیل نامنده بری بومبای دن بغداده تدقیقانه بولمق اوزره کوندردیکی کی ینه عینی زمانده جنوبی روسیه ده کی جمعیت مفتش و آجتیه سی اولان (مهیمس - وات) ایران خطه سی و بغداد ایله جوارینی دولاشوب بوحوالینک احتیاجات روحانیه سنه و خریستیانلاشدیرلماسی اسبابنه عائد مرجعه مفصل بررپور عرض ایله مشدر. ایشته بومساعی سایه سنده وراپوزلر نتیجه سی اوله رق ۱۸۸۰ سنه سنده بغداده بر میسیونرک مرکزی و برکت مقدسه خریستیانیه دیوسی تأسیس و کشاد اولمشدر. بر امریقالی میسیونر دییورکه:

«حمد اولسون بویله جه اللهم امری یرنی بولمش، اسباب تنویریه و تخلصیه حاضر لائمش ۱۸۸۰ تاریخندن بری میسیونرک تشکیلاتی جزیره العربک بوتون سواحل شرقیه سنه تعمیم اولنه رق علی الدوام و بویوک همتلر، امید موفقیتلرله چالیشلمقده بولمشدر.»

[۱] «۱۸۷۶ ده ویلسونک وفاتندن صکره میسترس (ستودرن) اسننده برقادین ایله قوجه سی بغداده قدر بصره کورفرینه مخصوص بر میسیونر هیئت تشکیل ایتمشدری بوتون عربستان شرقینک احتیاجات روحانیه سنه قارشی بک زیاده متاثر اولمشلر و عزیمتلرنده هر طرفه کتاب مقدس و نصایح توزیع ایدوب آنکتریه عودتلرنده بغدادک احتیاجات دینه سنه عموم پروتستان کلیسارینک نظر دقتی جلبه چالیشمشلردر. تام بیکرمی بش سنه مدت هفتده بر کره بویکی میسیونر طرفندن عربستان شرقینک خریستیانیتی قبول ایتمه سی ایچین خصوصی مراسم دینه اجرا اولمشدر. . . .»

— امریقا پروتستان میسیونرلرندن (ریوه مر) —

بوراده پروتستان دوستمزک تفصیلات تاریخیه سی اوزون اوزادی به

برنجی مقاله منزی شو یوقاریکی عبرت آمیز سوزلرله بیره جکیز .
کله جک مقاله لر بزه برطام مهم حقیقتلر اوکرتنه جکدر .
جناب حق انظار عبرتمزی آخسین و دست همتزمی تقویه ایله سین
آمین ! ۱۴ شباط ۳۲۷ ، کوز تپه

علی رضاسینی

توحید و اتحاد

— ۱۰ —

قوللرندن طوتوب جهنمه آت! اوله می؟ هایدی، اولادیکی، حفیدیکی
کندی تون لیرکله یوره کک تیرمه مدن، روحک صارصلمدن، وجدانک
قانامدن طوتده شو دنیا آتشنه آت! باقیم...! اوزواللی آلور ایچنده
دلخراش فریادلرله چارچایر یانارکن سن توتون دومانلری صاوورتارق
لاقیدانه جانسز بر هیکل کبی قارشیننده دور! سیرینه باق!
سن اولادیکنک سعادتنه مادر شفقت پروریله برلکده حیاتنک بوتون
اذواقنی، بوتون آرامنی فدا ایتک حسیله متحسس بولونیورسک دکلی؟
اوحس علوی به بلکه ده سنک صاغلکده نور دیدهک وارث اوله جق!
سنک آغوشکه بر حفید تقدیم ایدرکن بوتون وجودی بررعه سه سرور
ایچنده غشی اولوب کیده جک!

اسلامیت، ایشته او سنک سلسله احفادکله قائم؛ یوقسه یالکز
سنک وجودکله دکل! سن؛ اولادیکی فطرة اصلیبی اولان دین اسلام
اوزرینه تربیه به مأمورسک! سن تمیزه کیرنجه آکایوش یواش حیاة
اجتماعیه نک لن یتتیر اولان قواعد اساسیه سنی ئوکرتمهک؛ آنی جمعیتک
اجتماعکاهی اولان جامعه کورتورمهک باشلایه جقسک!
اولادک؛ ملتی اوراده کوره جک؛ ملیتی اوراده حس ایده جک .
اوده اولادینه... اوده اولادینه... ایشته اسلامیت ده بصورتله باشایه جق.
سن ده بو متسلسل نسلکدن رحمتلر، فاتحلر آله جقسک! دفتر اعمالک
کشاده بولومش اوله جق. نه بختیارلق! نه سعادت!

امام سیوطی مرحومک جامع صغیرنده ینسه جناب ابی هریره
مخبر ثلرینک روایتله نقل ایتدیکی شو حدیث جلیله باق! « اذامات
الانسان انقطع عمله؛ الامن ثلاث؛ صدقة جاریة؛ او علم یتتبع به؛ او
ولد صالح یدعوله. انسان تولدیکی وقت عملی ده منقطع اولور. یعنی؛
ایشلیدیکی اعمال برو تقوانک ثوابی توقف ایدر. اولدینی کبی قالیر .
یالکز اوچ شی بوندن مستثننا. بونلرک مکافاتی لایتقطعدر. آردی
آراسی کسيلمز. یا مدارس و مکاتب اسلامیه بی احیا؛ چشمه، کویری
یول، جاده کبی نفعی عموم انسانیتنه شامل اولان مبانی و آثار مدنیه؛
یا کنندیسیله انتفاع و استفادة اولونان علم، حیات طیبه دینییه نک بقاسنه
خادم هر هانکی بر علم و فنی اوقومتق، خصوصسیله بونلره دائر کتابلر
تألیف و نشر ایتک؛ و یا خود نامنی خیر دعا ایله یاد ایدر و ایتدیریر
ولد صالح، بر خیر الحلف براقق. « کورولیوریا؛ انسان ایچین حقیقی
حیاة نه ایش! برده اندلسده کی او قارا طالعی ییچاره لری در خاطر

ایدلم! انلر کندیلرینی صلیبه تسلیم ایدن بویوک جدلرینک مزارلرینه
کیدوب فاتحه می او قویوزلر؛ یوقسه ایقلریله چیکینه رک لغتمی ایدیورلر
بدبختلر! آرقه لرینه اوله بر نسل براقدلر، که قیامته قدر لغت
خوان!

حیاتک؛ حیاة دیانت، حیاة ملیت، حیاة حربت، حیاة حاکمیت،
حیاة ناموس و حیثیت اولدیغنی تقدیر ایتیه رک کمال ذلت و مسکنتله دشمن
قلیجی ئوننده بویون بوکهرک، کوپکلر کبی یرلرده یووارلانهرق حیاة بهیمیت
و حیوانیتیه راضی اولانلرک سوء عاقبتی ایشته بویله لسان نفرین ایله یاد اولونمق!
مزارلری حتی کندی نسللری طرفندن کمال حقارتله پامال ایدلکدر!
انسانک - فقط دینیله، ایمانیله، قرآنیله، ملیتیله، حریت و حاکمیتله -
یاشامق واردز. حتی بو حق؛ نزد الوهیتده او قدر معززدر، که زکای
بشرونی تقدیردن قطعاً عاجزدر.

الله؛ بزه بو ازلی دینی، بو ابدی قانونی، بو مقدس شریعتی
وظائف انسانیه و اصول و قواعد اجتماعی بی ئوکرتکم، بوتون احتیاجات
حیاة منزی تأمین ایده جک و سائط و لوازمک استحصالی یوللرینی کوسترمک
یعنی؛ بزی بوتون شمول معناسیله انسانجه یاشامق ایچین احسان و عنایت
بووردی دکلی؟

کوزل اما حیاة بشر؛ دائماً استقبالدن عبارت. کورییوریز، که
اسکی بن، قوتدن دوشن، یاشامغه قدرتی قالمیان حیاتک کوزلری
بومولیور.

ماضی آنی تابوت ماته قویوب خوابگاه عدم آلودینه کومیور.
ماضی بی ایسترسک قبرستانه کیت! ماضی بوتون آرایش و احتشام (!)
سکون پرورانه سیله اوراده بر شهرستان عدم تأسیس ایتمش؛ هر کون
سیه پوش، دیده نمناک براق جمعیت طرفندن زیارت اولونیور؛ و قدید
نعللر اهدا ایدیلیور!

اویسه هر کون انسان میکلرندن کاشانه لر یاییور! قفالردن اهراملر
وجوده کتیریور.

انسانک ماضی ایله بر مناسبتی، برداد و ستدی و ارسه اوده آنی
پیش نظر عبرتنده طومتق.

صاحب السنة امام المحدثین عنوان جلیلیله بوئون عالم اسلامه فضل
وعرفانی طایتدیرمش، یالکز کندی عصرینک دکل، بلکه بوتون عصرلرک
مفخر علما و فضلاسی اطلاقنه بحق کسب لیاقت ایتمش اولان ابو عمر الحافظ
یوسف بن عبدالله بن محمد (بن عبدالبر) بن عاصم القرطبی مرحومک
و ده بیکلرجه مفسرین و محدثینک، بیکلرجه عرفا و ادبانک متنصر،
مرتد قوافل احفادی ده بو میانده! بونلر؛ جد اعلا لرینی اهل ایمانک
برنجی صفرلنده کوردکلری دقیقه ده - رجا ایدریم ای او دهشتلی
صوک کونه اینانان دین قارده شلر! - حال نه اوله جق؟

بویله ابدی بر فلاکت سبب اولانلر بو قارا یوزلیلره نه نظرله
باقه جقلر؟

نصل یاقه لرندن طوتوب دیوان احکم الحاکمینه چکهرک « ای حاکم